

Datum: 30. siječnja 2023. godine

Biti ili ne biti, pitanje života

(esej)

Vjerojatno ga nema tko je prošao kroz školski sustav, a da nije čuo za ono čuveno hamletovsko „Bit ili ne biti – to je pitanje!“. Većina njih bi znala reći i da je autor engleski dramatičar William Shakespeare. Kako i ne bi kad je Shakespeare u ljudskoj povijesti jedan od najslavnijih dramatičara uopće. Hamlet je prvorazredni kazališni komad i vječna inspiracija svima onima koji na kazališnim daskama nešto znače. S tim Shakespeareovim Hamletom u koštac se uhvatio i naš Dalmatinac, cijenjeni dramski pisac Ivo Brešan sa svojim parafraziranim Hamletom „Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja“. Uhvatio i briljirao. Svaka čast! Središnji lik obaju djela je Hamlet. Hamleta u Mrduši Donjoj utjelovljuje mladić Joco Škokić - Škoko. I jedan i drugi, svaki u svojoj predstavi, bore se protiv moćnika, Hamlet protiv kralja Klaudija, a Škokić protiv seoskog komunističkog vlastodržca Mate Bukare. Pritom borba za istinu predstavlja najvažniju okosnicu radnje. Istina je za oba lika najvažnije egzistencijalno pitanje, pitanje časti, života i smrti, ili hamletovski rečeno „biti, ili ne biti“. No u traganju i borbi za istinom ovih dvaju likova postoje i razlike. Shakespeareov Hamlet u svom razotkrivanju istine beskompromisno i beznadno klizi u smrt, dok Brešanov Joco rezigniran spoznatim diže ruke od svega i odlazi. Rekli bi „predaje se“.

Shakespeareov Hamlet, danski je kraljević, student u njemačkom Wittenbergu. Saznavši da mu je otac umro, vraća se doma. Ondje na mističan način saznaje da mu je otac ubijen od vlastitog brata, kralja Klaudija. Mladi Hamlet tada biva uhvaćen u vrtlog intriga i događanja koji ga na koncu dovode do smrti. Želja za osvetom i razočaranje ljudima na snažan način upravljaju Hamletovim postupcima. Razočaran je ponajprije sobom i svojom neodlučnošću toliko da bi najradije počinio samoubojstvo. Upravo tu Shakespeare stavlja onu svoju čuvenu rečenicu „Bit ili ne biti – to je pitanje!“ Zakucava je u um Hamleta poput onomad Martina Luthera kad je na vrata dvorske crkve u Wittenbergu, gradu u kojemu je i Hamlet živio, zakucao svojih 95 teza. „Bit ili ne biti – to je pitanje!/ Je l' dičnije sve strelice i metke/ Silovite sudbine u srcu/ Podnositi il zgrabit oružje,/ Odupriet se i moru jada kraj/ Učinit? Umrijet – usnut, ništa više!“ Ti stihovi predstavljaju prijelomnicu Hamletove svijesti, vrhunac radnje ovoga djela, ići dalje i biti, ili nestati s ovog svijeta i ne biti. Hamlet se odlučuje za prvo, a na tom putu ga čekaju daljnja razočaranja: majka koja je olako prešla preko smrti njegovog oca, prijatelji sa studija koji ga špijuniraju, voljena Ofelija koja ga izdaje... Trenutak Hamletove smrti je hazarderski čin kockanja sa životom (očuh se na njega kladi). Razočaranost, apatija, besperspektivnost i anksioznost prethode tomu činu. Oni utapaju Hamleta. Samoubojstvo ili pogibija, njemu su oslobođenje. Posljednjim scenama dominira oprost: „Oprostimo sad jedan drugome,/ Pa niti moja ni mog oca smrt/ Nek ne padne na tebe, Hamlete,/ Ni tvoja na me!“, kaže Laert Hamletu, a Hamlet se složi s njim prije nego umre.

Gledajući na prvu, staviti Brešanovu „predstavicu“ uz bok renomiranom Shakespeareu predstavlja smijuriju. Prelazak iz onog finog i gospodskog izražavanja danskog plemstva u prostački izričaj seoskog svijeta Dalmatinske Zagore izaziva neugodan osjećaj susramlja. Brešanovim Hamletom dominiraju „seljačine“ u najdoslovnijem smislu te riječi. Osim seoskog učitelja, ondje, u Mrduši Donjoj, nema čovjeka koji bi bio nalik Shakespeareovim likovima. Ondje nedostaje uglađenosti, ljupkog zavođenja, verbalnih „finjaka“, lijepih i dubokoumnih stihova: „Anđa vrisne: 'Aaaaaa! Svu ti sriću vrag odnija, tebi i bogu ti! Biž' ća te ručerde od meneka! Nisam ja nika kurvača da ćeš ti mene štupati.'“ No pomnim

čitanjem, pred nama se ukazuje ta tangenta Shakespeareovog Hamleta i Brešanovog „Amleta“. U središtu Brešanove radnje su korumpirani vlastodršci ondašnjeg komunističkog režima koji su se pred narodom predstavljali pošteni i pravedni (usporedba s Klaudijem i njegovim ljudima). Među njima dominira Mate Bukara koji je ukrao seoski novac i za to optužio Škokićevog oca. Brešanov lik Joco Škokić – Škoko, koji u seoskoj predstavi glumi „Amleta“, saznaje istinu i želi izvesti pravdu na čistac. U Brešanovom „Hamletu u Mrduši Donjoj“ se kao i u Shakespeareovom Hamletu odvija obrazac „predstave u predstavi“. Seoski učitelj Škunca u modifikaciji Shakespeareove drame pomaže Škoki razgoliti lik Klaudija kojega utjelovljuje Bukara. Totalno razgoliceenje partijskih vlastodržaca se događa u zadnjem činu Brešanove drame. Sve se saznaje, a nitko ne želi znati ništa. „ŠKOKO udara se po laktu: 'Evo! Ništa ti to ne pomaže, Bukara! Ovaj put se nećeš izvući. Svi su čuli šta je reka Mačak. Idemo, drugovi, na sud. Svi ćete mi biti svidoci.'“ Čak ni dojava iz zatvora da se objesio Škokin otac ne mijenja tijek stvari. Glavni lik odlazi rezigniran i poražen, bez da je itko nastradao, a život se nastavlja u svom lažnom sjaju.

Dva različita pisca, dva povijesna razdoblja, dva konteksta, jedan središnji lik. Jedna potraga za istinom. Potraga koja nas dovodi do nas samih i naših životnih odabira. Shakespeareov se Hamlet u potrazi za istinom, koja nije ništa drugo već potraga za samim sobom, kocka sa životom. Ne razmišlja odveć hoće li ga ta potraga odvesti u onostranost. Bio je spreman i na samoubojstvo pa mu je svejedno. Brešanov Škoko idealizira svijet i želi svima predočiti dokaze o nevinosti svog oca. Iako gubi vjeru u ljude, nastavlja dalje. Na koncu Brešanovog djela naslućuje se da će Škoko nastaviti dalje u istjerivanju pravde. I baš za to što ne znamo što će dalje poduzeti Brešanov lik, nezahvalno ga je uspoređivati sa Shakespeareovim Hamletom. Shakespeareov Hamlet je do kraja otkriven. O njemu znamo sve do njegove smrti i lakše nam je prosuđivati njegov put do istine. S druge strane, Brešanov lik ostaje živjeti i naslućuje se da njegova borba za istinu neće prestati. I jedan i drugi lik su neumorni borci za istinu s jednom razlikom: Hamletu je svejedno hoće li u toj potrazi za istinom umrijeti, a Škokić želi živjeti da dokaže istinu. I mi sami se često nađemo pred hamletovskom dilemom „biti, ili ne biti“. Nekada bi se do smrti borili za našu istinu i ideale, a nekada nemamo snage ili nas jednostavno nije briga. Zato je teško i suditi o tome koji lik nam je bolji. Kako ćemo suditi o tome kad smo i mi sami i jedno i drugo i Hamlet i „Amlet“ u jednoj osobi, „predstava u predstavi“. I kad se malo bolje razmisli, ne bi ni valjalo da je drugačije.

PRIREDILA:

Aneta Kunac, 3. c